

geloof te doen. En daartoe beperkt de Kerk zich ook. Anders echter staat 't met 't Koninkrijk. Want dat Koninkrijk omvat 't gansche leven der geloovigen, ook hun Staatsburgerschap. Kerk en Staat raken elkaar niet direct. Koninkrijk Gods en Staat raken elkaar wel degelijk direct, altijd. Want de Staat is als kosmisch instituut (dus deel van den Kosmos), een deel van 't Koninkrijk Gods, dat immers den ganschen kosmos omvat. De Staat is een stuk uit het Koninkrijk Gods, evengoed als de Kerk het is. De verhouding van Koninkrijk Gods en Staat is dus de verhouding van 't geheel tot een deel van dat geheel.

De Kerk is ook een deel van dat geheel — ook een stuk van het Koninkrijk Gods. Zij is zelfs de kern van het Koninkrijk. De Kerk is het lichaam van Christus, de vergadering der geloovigen. Die geloovigen zijn de burgers van het Koninkrijk. Zoo is de Kerk 't centrale deel van het Koninkrijk. Misschien kan men nog beter zeggen: de Kerk is 't eerste en 't hoogste in 't Koninkrijk Gods, gelijk 't geloof 't eerste en 't hoogste is in 't leven der geloovigen. Maar dat beteekent geen suprematie van de Kerk of van enig kerkelijk instituut. De Kerk is toch weer niet meer dan deel van 't geheel, zij 't ook 't centrale, voornaamste deel.

Deze onderscheiding en verhouding van Kerk en Koninkrijk kent ook onze belijdenis. Zeer duidelijk is dit b.v. in Zondag 19 en 48. In Zondag 19 is sprake van de verhooging van den Middelaar, van Wien 't heet, dat Hij is „'t Hoofd van Zijn Christelijke Kerk, door welken de Vader alle ding regeert”. 't Hoofd van de Kerk en de regeerder van alle ding (kosmos) aan de rechterhand des Vaders. Ongeveer 't zelfde, zij 't iets minder duidelijk, lezen we in Zondag 48 over de komst van het Koninkrijk: „bewaer en vermeerder Uw Kerk — tot dat de volkomenheid Uws Rijks kome, waarin Gij alles zult zijn en in allen”. De onderscheiding van de twee is hier minder duidelijk dan in Zondag 19 — maar die onderscheiding was ook reeds in Zondag 19 gegeven. In Zondag 48 wordt de verhouding meer aangegeven van Kerk en Koninkrijk: de Kerk is 't centrale deel van 't Koninkrijk. Wie dat eenmaal gezien heeft vindt dezelfde verhouding terug in Zondag 31. 't Gaat daar over de sleutelen des Hemelrijks. Dat Hemelrijk ('t Koninkrijk der hemelen of 't Koninkrijk Gods) wordt in de allereerste plaats geopend en gesloten door de verkondiging des Woords. De verkondiging van het Woord is het werk van de Kerk. Zoo is de Kerk bezig tot openen en sluiten van het Koninkrijk.

Hier blijkt dus wel de onderscheiding van Kerk en Koninkrijk achter te staan. Echter, wij lezen nu den Catechismus dikwijls anders: alsof hier stond: De kerk opent en sluit door de bediening des Woords 't Koninkrijk — de gemeenschap der Kerk. Dat hier Kerk en Koninkrijk niet gelijk gesteld worden is duidelijk voor wie Zondag 19 (die immers aan Zondag 31 voorafgaat) gelezen heeft. 't Eenige wat overblijft, is Zondag 12, waar van Christus gezegd wordt, dat Hij is de eeuwige Koning die ons door Zijn Woord en Geest regeert. Ik meen dat hier sprake is van het Koninkschap van Christus in de Kerk, waarbij dan echter 't element dat 't bijzondere van dezen Koning is, dat Hij ook Hoofd is, niet wordt uitgedrukt, althans niet met zooveel woorden.

Het is dan ook in overeenstemming met Schrift en belijdenis als Prof. Dooyeweerd in zijn brochure „De christelijke Staatsidee” zegt: „Deze christelijke grondgedachte van het Koninkrijk Gods is het eenig mogelijke uitgangspunt voor de christelijke Staatsidee”.¹⁾ Maar het lijkt mij minder juist en zeker niet verhelderend als hij dat Koninkrijk ook weer noemt onzienlijke boventijdelijke kerk van Christus.²⁾ Daarmee toch gaat 't onderscheid van Kerk en Koninkrijk weer te loor. Consequenter is hierin De Graaf, die in zijn brochure: „De Heilige Schrift, het Koninkrijk Gods en de oorlog”, alleen spreekt over 't Koninkrijk.³⁾

Ook het tweede lid: „Staat” veranderde ik. En wel in „Koninkrijk(en) der aarde”. Ik voer daarvoor de volgende redenen aan: 1e. In een koninkrijk is de Koning 't staatshoofd, de drager van het ambt in den Staat. In Staat is de herinnering aan dat ambtelijk Staatshoofd niet tot uitdrukking gebracht, in Koninkrijk wel. 2e. Door den naam Koninkrijk te gebruiken is ook aangegeven dat we hier twee vergelijkbare grootheden hebben: Koninkrijk Gods en Koninkrijken der aarde. 3e. Door de toevoeging „der aarde” is het onderscheid tusschen de twee Koninkrijken aangegeven. Ik meen, dat hiermede de verandering van „Kerk en Staat” in „Koninkrijk Gods en Koninkrijken der aarde” voldoende gemotiveerd is.

L. H. J. W.

1) Dr H. Dooyeweerd. De Christelijke Staatsidee, p. 19. Libertas 1936.

2) Dooyeweerd. De Christelijke Staatsidee, p. 37 e.a.

3) S. G. de Graaf, „De Heilige Schrift, 't Koninkrijk Gods en de oorlog”. Cedem, Stris, 1931.

UIT DE SCHRIFT

De machteloze voorbidder.

Zoo delg mij nu uit Uw boek, hetwelk Gij geschreven hebt.

Ex. 32:32b.

Mozes verkeert in grooten angst om het volk Israël. Want dit volk heeft in het uur, waarin de Heere het voor eeuwig wilde aannemen als Zijn volk, den Heere reeds verworpen. En nu wil God het volk verwerpen, dat Zijn liefde versmaad heeft. En nog op den berg Sinaï bidt Mozes zijn eerste gebed voor Israël. „O Heere, waarom zou Uw toorn ontsleken tegen Uw volk, hetwelk Gij met groote kracht en met een sterke hand uit Egypteland uitgevoerd hebt?” (vs 11). En in dit gebed heeft Mozes nog een schoonen pleitgrond voor het schuldige volk. „Gedenk aan Abraham, aan Izak, en aan Israël, Uwe knechten, aan welke Gij bij Uzelf gezworen hebt...” (vs 12). De pleitgrond van Gods onveranderlijke beloften, de vastigheden van Zijn genadeverbond. Hier beweegt Mozes zich in zijn liefde voor Israël nog binnen de grenzen van het geopenbaarde, van wat God beloofd heeft. Daarom was dit gebed een machtig wapen. En de Heere hoort, wijl Hij Zichzelf verhoort. Israël zal als volk behouden worden.

Maar als Mozes den berg afkomt en den gruwel ziet van Israël's zonde, en den hoon Israël's God aangedaan, houdt hij een strafgericht onder het volk. En door den stam van Levi vallen er 3000 door het zwaard. Israël wordt wel niet uitgeroeid, maar wel getuchtigd. Maar is deze strafbepaling voldoende geweest? Is hiermede nu de toorn verzadigd? Zal de Heere nu in gunst wederkeeren? Dat wordt nu de bange vraag! En zoo niet, wat zal dan de dag van morgen brengen? Vuur en sulfer? De nacht, die volgt op dit strafgericht, is wel één van de benauwendste in het leven van Mozes. Wat zal de Heere doen, indien dit gericht niet voldoende is geweest?

En in zijn brandende liefde voor Israël bedenkt Mozes een nieuw plan in zijn sombere nachtwake. Hij zal, wanneer de morgen aanbreekt, tot God gaan en hij zal tot den Heere zeggen: „Indien deze drie duizend Uw toorn niet hebben weggenomen, neem dan ook mij als offer voor dit volk, delg mij dan ook uit Uw boek, dat Gij geschreven hebt”. Dat is de eenige mogelijkheid, die hij nog ziet. Deze oplossing heeft hij kunnen vinden. Hij in de plaats van dit schuldige volk.

Zoo gaat Mozes tot God. Hij heeft twee plannen den Heere voor te leggen. Het eene is het strafgericht, dat hij gehouden heeft. Misschien is dat voldoende geweest. En zoo dit niet het geval is, delg mij dan uit. Is die Mozes niet een held? Is hij niet sterk van liefde als hij den berg opgaat? Hij biedt zichzelf aan. Hij inplaats van dit volk! En toch heeft de Heere deze voorbede afgewezen. Het was wel sterk van liefde, maar het zwoeft in de lucht, wijl Mozes in deze voorbede verlaten heeft den vasten bodem van het Woord Gods, en zich geheel onttrokken heeft aan het gemaakt bestek der verlossing. Immers Mozes is Middelaar der wet, en Mozes' roeping is en blijft om de wet over te dragen en door te geven aan Israël, om alzoo dit volk tot Christus nil te drijven. Hij moet boven zichzelf uitwijken naar Hem, en straks ook vermanen: „hoort Hem, hoort Hem”. Maar Mozes de Middelaar der wet ziet geen uitkomst meer, hij weet niet hoe het nu verder moet, opdat het volk behouden blijve. En in zijn hartstochtelijke liefde overschrijdt hij zijn grenzen, en wil hij worden middelaar der verzoening, die het volk verlost van den dreigenden toorn! Maar op hetzelfde oogenblik weet hij niet meer wat hij zegt, en ziet hij de dwaasheid niet, die hij uitspreekt. Wat hij dan ook wil, gaat allereerst in tegen de wet zelf, welke bedienaar hij is. „Indien Gij hun zonden vergeven wilt”. Maar zij hebben allen gezondigd. Zij moeten dus allen gestraft worden. Hij kan wel zichzelf aanbieden, maar zoo wordt alle gerechtigheid niet vervuld. Bovendien komt hij veel te gemakkelijk tot zijn aanbod: „delg mij nu uit Uw boek”. Heeft hij wel nagedacht over den vloek der wet, over de verschrikking van den eeuwigen dood? Neen, Mozes heeft zijn aanbod gedaan zonder het gezicht op de wet, haar dreiging en haar vloek. En verder gaat wat hij zegt ook in tegen het evangelie! Mozes komt nu tot deze dwaasheid: de middelaar verloren en het volk behouden, de middelaar in de duisternis van het oordeel, en het volk in het licht van het schoon Jeruzalem. Hij heeft dus het gemaakt bestek van Gods werk verlaten, namelijk dit bestek, dat een ander alle gerechtigheid zal vervullen, en middelaar en volk komen tot de glorie van het eeuwige leven.

Mozes is hier wel op het hoogtepunt van zijn liefde, maar hier blijkt dan ook al zijn armoede. Hij heeft wel een glimp gezien van het plaatsvervangend lijden, en er wel iets van verstaan: de middelaar in isolement, terwille van zijn volk, maar Mozes heeft niet dat kostelijk geheim van Jezus Christus, namelijk de unio mystica, dien schoonen, grooten band der liefde,

waardoor allen in den Middelaar begrepen zijn en Hij kan optreden als één voor allen, als één met wien wij in het oordeel komen, en met wien wij door het oordeel heen getrokken worden tot het eeuwig zalig leven. En omdat hij deze schoone gave niet heeft, omdat hij ook een mensch onder velen is, daarom slaat hij een slag in de lucht, probeert hij maar iets, weet hij ook niet of zijn gebed verhoord zal worden. Hij moet dan ook tot het volk zeggen voor hij tot God gaat: „Misschien zal ik een verzoening doen voor Uwe zonden.”

Gelukkig dat God Mozes, den middelaar der wet, weer binnen de hem gestelde grenzen heeft teruggebracht, en van zijn overspannen liefde hem genezen heeft. Niet Mozes, maar Christus zal Middelaar der verzoening zijn, en Mozes zal tot Christus uitdrijven! En in Hem zal dat heerlijke wonder zijn van de unio mystica, waardoor wij allen in Hem begrepen zijn en waardoor Hij ons mee kan nemen onder het oordeel der wet, en ons door het oordeel mee kan trekken tot de verbondsglorie na alle gerechtigheid vervuld te hebben. En deze Middelaar der verzoening zal zeggen: „Neem Mij in plaats van dit schuldige volk”. En God zal Zijn voorbede niet afwijzen, en Hem nemen, en Hem verbrijzelen onder den vloek der wet. En God zal ons met Hem schrijven in het boek des levens, en ons met Hem tot erfgenamen des levens uitroepen!

Mozes heeft dan ook zijn dwaasheid ingezien. God heeft een andere gerechtigheid voor Israël aangebracht. En later op den berg der verheerlijking heeft hij geen plannen meer voor te leggen. Daar is Mozes de middelaar der wet. En daar predikt hij de noodzaak der wet, dat alle gerechtigheid vervuld worde, zal waarlijk Israël leven tot in eeuwigheid. En daar is ook Christus, de Middelaar der verzoening. En Deze huigt zich onder den eisch der wet. En Hij laat het bestek Gods niet los. Maar Hij gaat in groote liefde, en met het gemaakt bestek in Zijn hart geschreven. Hij gaat als één voor allen! Hij is niet maar een mensch, maar de Zoon des menschen, met de groote gave van de unio mystica, welke het Hoofd met de leden verbindt, en de leden met het Hoofd! Hij slaat op Golgotha niet een slag in de lucht. Hij probeert maar niet iets, maar Hij komt naar Gods gemaakt bestek en Hij redt ze allen van den vloek der wet, en schenkt ze allen het leven tot in eeuwigheid.

Deze unio mystica heeft geen oog gezien, geen oor gehoord, geen hart bedacht. Zij is Gods gave in Jezus Christus. Alleen van Hem geldt: allen in één begrepen.

Daarom, Mozes redt er niet één. Christus redt ze allen, die de Vader Hem gegeven heeft. En van Hem zal gezongen worden: „Gij hebt ons Gode gekocht met Uw bloed” en Zijn verlossingswerk zal eeuwig voor onze aandacht staan.

II.

v. d. B.

KERKELIJK LEVEN

Eene aanvaardbare verklaring van het wonder?

Op de jongste wetenschappelijke samenkomst der Vrije Universiteit te Arnhem, 12 Juli j.l., heeft Dr J. P. van Rooyen een, ook in druk verschenen, referaat gehouden over Toeval en Voorzienigheid. De bespreking van dit interessante, schoongestelde, referaat blijve hier rusten. Slechts worde één punt ervan thans nader overwogen, en dat te meer, omdat het, voorzover uit het verslag dezer samenkomst in „De Standaard” van 13 Juli j.l. gezien kan worden, bij de gedachtenwisseling op die vergadering niet in discussie gekomen schijnt te zijn. Dit punt betreft de poging tot verklaring van het wonder.

Dr van Rooyen kwam n.l. bij de behandeling van zijn onderwerp ook voor de vraag naar het wonder en zijne verklaring, en spreekt daarover op blz. 27—29. Hij schrijft: „In betrekking tot het dogma der Goddelijke voorzienigheid en regeering aller dingen heeft steeds een specifiek meeningsverschil geheerscht over de vraag, welk verband eventueel kan worden gelegd tusschen het wonder en de rechten der natuur”, blz. 27. Dit verschil geeft hij dan aldus aan, „dat enerzijds het wonder als een aanbiddelijke uiting van 's Heeren majesteit aan het wetenschappelijk denken volstrekt wordt onttrokken, terwijl er anderzijds naar wordt gestreefd om tusschen de natuurwetten en het wonder een schakel te leggen, die de schijnbare tegenstelling elimineert”, blz. 27 v.

Blijkbaar sluit hij zich bij deze laatstgenoemde poging aan. Want na van zijn referaat gezegd te hebben: „Nu hebben wij van de natuurverschijnselen het wetmatig karakter op den voorgrond geplaatst”, blz. 28, schrijft hij eenige regelen verder: „Wij kunnen nu nog een stap verder gaan en ook het wonder in dit licht trachten te bezien”.

Dit doet hij dan op de volgende wijs. „Wanneer al het geschapene inderdaad volgens vaste ordeningen wordt geleid, dan moeten wij ons ten aanzien van het wonder voorstellen, dat God op gansch exceptionele wijze de wetten der natuur zoo dirigeert, dat het voor ons besef volkomen onbegrijpelijke plaats vindt. Wel

is waar zou oogenblikkelijk gelegde sup worden gedi bevassing ve Gods door de nagespeurd de oorspron wordt gedac heilshistorie normale lei schouwen, b van het wo (geloof) an vermogen i bepaalde r het wond

Volgens d der dus sic natuur, of gansch exce waarschijnlijk reeds in d voltrekking stip als res natuurgebe

Dan zoud optreden, d gewerkte er werkzaam i in de schep lijk, reeds i geschapen, Gods leidm manifesteer

Ter verg Bavinck ov staat niet l heining va haar tegenv kracht. Hij ten doen o werking om doen de lag te midden

schrijft hij wonder ge die in de i zij werken. is, dat de v op een bep andere kra en eene er

1, blz. 387

De vraag wonder ho eene bizom reeds in d Gods schei wezige we wonder ool niet beston die naar e samenwerk een eigen

Apriorisc Wij weten krachten C tuur heeft van wetter ook is ons en werkin wetten de en ondan Zijne heil nog zeer eische om te zeggen, baring ove

Nu worc haald, wa Rooyen aa nu de vr het wond van het pe toog en m het water sloeg, Ex. Joz. 10; I Luc. 6, vg en Silas,

Misschie vallen ku zienige le openbarin krachten, waren, m of regenes lijk licha

Hierteg voerd kun het midd klaring v

Doch on andere w aan de v